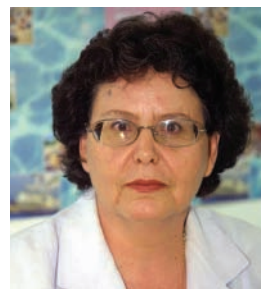

«Εκπαίδευση μέσα από τις τέχνες» Αλέξης Κόκκος και συνεργάτες Παρουσίαση βιβλίου

της Δρ. Χαράς Αθανασάκη - Μιχαηλίδου

Το βιβλίο «Εκπαίδευση μέσα από τις τέχνες» είναι ένας συλλογικός τόμος όπου παρουσιάζεται μια σύγχρονη τάση της τυπικής εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης ενηλίκων. Στην προσέγγιση αυτή, ενώ μελετάται ένα μαθησιακό αντικείμενο, παρεμβάλλεται η ανάλυση έργων τέχνης σχετικού περιεχομένου.

Τα έργα τέχνης που χρησιμοποιούνται στα παραδείγματα είναι εικαστικά, ποιήματα, τραγούδια, κινηματογραφικές ταινίες υψηλής γενικά αισθητικής αξίας. Το βιβλίο συνδυάζει τη στιβαρή θεωρητική θεμελίωση με την παραστατική παρουσίαση μεθοδολογίας αλληλά και συγκεκριμένων εφαρμογών.

Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου, «**Η τέχνη στο σχολικό σύστημα ως στοχαστική διεργασία**» από τη συγγραφέα Γ. Μέγα, καταρχήν προσδιορίζεται η κριτική σκέψη και η δημιουργική σκέψη, κατόπιν συγκρίνονται και αντιπαρατίθενται τα βασικά χαρακτηριστικά τους. Αυτό που η Μέγα αποκαλεί «αποτελεσματική σκέψη» συνδυάζει την κριτική με τη δημιουργική σκέψη και οδηγεί στη στοχαστική σκέψη.

Η στοχαστική σκέψη ή διάθεση νοείται ως μια ευρεία έννοια που περιλαμβάνει τουλάχιστον τρεις συνιστώσες: την κριτική ματιά στα πράγματα, τη δημιουργική αντίληψη γι' αυτά και την ύπαρξη ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος, που ενισχύει την ικανότητά μας να επεξεργαζόμαστε το φάσμα των εμπειριών μας.

Θέλοντας κατόπιν να ερευνήσει πώς ένα έργο τέχνης μπορεί να ενεργοποιήσει τη στοχαστική διάθεση των μαθητών, προ-

χωρεί στην αναζήτηση των στοιχείων εκείνων που χαρακτηρίζουν ένα έργο τέχνης και τεκμηριώνει την ανάγκη για την παρουσίαση των τρόπων με τους οποίους μπορούμε να πλησιάσουμε ένα έργο τέχνης με στόχο την στοχαστική ενεργοποίηση του παρατηρητή.

Η Μέγα καταλήγει ότι το έργο τέχνης χαρίζει στο μαθητή γνωστική ευελιξία, αναπτύσσει τη φαντασία του, ωθεί τη σκέψη του σε πολλαπλές ερμηνείες, τον ενδυναμώνει πολιτιστικά και τον ευαισθητοποιεί αισθητικά.

Παράλληλα το έργο τέχνης ως αντικείμενο παρατήρησης, προάγει το στοχασμό.

Στο επόμενο κεφάλαιο «**Μετασχηματίζουσα μάθηση μέσα από την αισθητική εμπειρία: Η διαμόρφωση μιας μεθόδου**», ο συγγραφέας Αλέξης Κόκκος καταρχήν εισάγει τις ιδιαιτερότητες της εκπαίδευσης των ενηλίκων, σε αντιπαράθεση με την σχολική εκπαίδευση.

Στη σχολική εκπαίδευση, επιδιώκεται να αναπτύσσονται γνώσεις, ικανότητες και στάσεις που το πολιτικό – ιδεολογικό σύστημα τις θεωρεί αναγκαίες για την επαγγελματική, κοινωνική και προσωπική ζωή. Δηλαδή επιδιώκεται ανάπτυξη της δημιουργικότητας και κυρίως της κριτικής σκέψης.

Στην εκπαίδευση ενηλίκων, έχει διαμορφωθεί μια εναλλακτική τάση – *η θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης*, με κύριους εκφραστές τους Freire και Mezirow – που προσβύει ότι ο βασικός σκοπός δεν είναι να εφοδιάζονται οι ενήλικοι με τις γνώσεις, ικανότητες και στάσεις που αποβλέπουν στην αποδοχή και αναπαραγωγή των κυρίαρχων

αξιών και του τρόπου λειτουργίας της κοινωνίας. Είναι να εμπλέκονται σε μια διεργασία κριτικού στοχασμού, η οποία τους βοηθάει να γίνονται **περισσότερο χειραφετημένοι απέναντι στις ιδεολογίες που πολιορκούν τη σκέψη τους** και που αποβλέπουν να εμπεδώσουν στη συνείδησή τους την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων, η οποία συνήθως λειτουργεί εναντίον των ζωτικών συμφερόντων τους.

Όπως αναφέρει ο Mezirow, «στα πλαίσια της ενήλικης μάθησης ο στοχασμός σχετίζεται περισσότερο με το μετασχηματισμό των δυσλειτουργικών παραδοχών και εμπεριέχει τη βαθιά επεξεργασία των εμπειριών»

Αρα δεν μπορεί να αρκούμαστε σε μοντέλα απλής παρατήρησης της τέχνης. Χρειαζόμαστε μια μέθοδο που να ενισχύει την αυτοδυναμία της σκέψης.

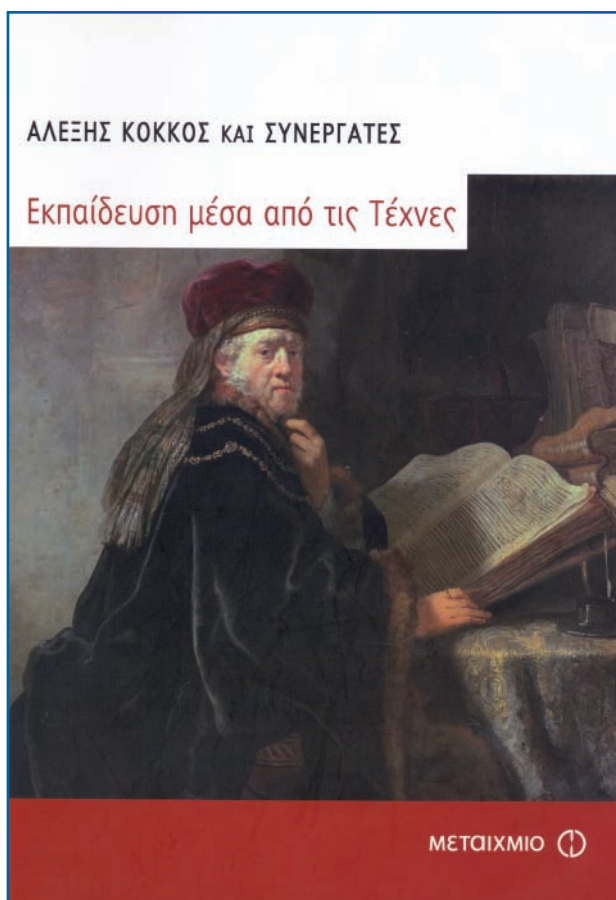
Βιβλιογραφική επισκόπηση για την αισθητική εμπειρία

Ήδη ο **Kant** στο τέλος του 18ου αιώνα μίλησε για την «αισθητική ορθολογικότητα». Σε αντίθεση με τη συμβατική ορθολογικότητα, η αισθητική εμπειρία προσφέρει στον αποδέκτη τη δυνατότητα να οργανώνει τις γνωστικές του ικανότητες με τρόπο που διαφέρει από τον κυρίαρχο και να αντιλαμβάνεται την εμπειρική πραγματικότητα με μια **εναλλακτική** προοπτική.

Ο **Sartre** επισημαίνει ότι για να γίνει κατανοητό ένα λογοτεχνικό έργο χρειάζεται ο αναγνώστης να ανακαλύψει ο ίδιος και να νοηματοδοτήσει τα εμπειροχόμενα νοήματα. Ισχυρίστηκε ότι η ανάγνωση λογοτεχνίας γίνεται **πράξη ελευθερίας** που μας προσφέρει εναύσματα για να διαμορφώνουμε τη δική μας εναλλακτική ερμηνεία των καταστάσεων.

Οι διανοητές της σχολής της Φρανκφούρτης πήραν ως έναυσμα την άποψη

του Kant ότι η αισθητική εμπειρία δίνει τη δυνατότητα ενός τρόπου σκέψης διαφορετικού από τον κυρίαρχο, και προχώρησαν ισχυριζόμενοι ότι η επαφή με την τέχνη συμβάλλει στη διεργασία της **ανθρώπινης χειραφέτησης**. Συνεπώς η επαφή με την τέχνη καλλιεργεί ένα τρόπο σκέψης, που εναντιώνεται στις αλλοτριωτικές καταστάσεις της κοινωνικής ζωής. Γιατί τα σημαντικά έργα τέχνης χαρακτηρίζονται από αντισυμβατικό-

τητα, ολιστική διάσταση, αποπνέουν αυθεντικό νόημα ζωής και επιδέχονται πολλαπλές ερμηνείες.

Αυτό το χειραφετικό δυναμικό της τέχνης επισημάνθηκε αργότερα από έναν ακόμα εκπρόσωπο της Σχολής της Φρανκφούρτης, τον **Herbert Marcuse**, που υποστήριξε ότι η επαφή με τα μεγάλα καλλιτεχνικά έργα κάνει εφικτή την **ανατροπή της κατεστημένης**

εμπειρίας και αναζωπυρώνει τη λαχτάρα της ανθρώπινης απελευθέρωσης.

Ο **Κορνήλιος Καστοριάδης** που γεινιάζει με τη σχολή της Φραγκφούρτης θεωρεί πως η τέχνη λειτουργεί ως ένα παράθυρο στο χάος. Αποκαλύπτει το χάος και συγχρόνως το μορφοποιεί. «*Πάρτε ένα μυθιστόρημα, λόγου χάριν τον Πύργο του Κάφκα. Κανένας δεν έζησε ποτέ σε έναν κόσμο σαν αυτόν, αλλά όλοι, από τη στιγμή που διαβάσαμε τον Πύργο, έχουμε ζήσει στον κόσμο του*».

Οι θεωρητικοί της μετασχηματίζουσας μάθησης για τη συμβολή της τέχνης στην ενδυνάμωση του κριτικού στοχασμού

Η μετασχηματίζουσα μάθηση θεωρεί ως σημείο εκκίνησης μιας διεργασίας το **‘αποπροσανατολιστικό δίλημμα’**. Πρόκειται για μια εσωτερική κρίση των εκπαιδευομένων, μια αίσθηση ότι “κάτι δεν πάει καλά” στον τρόπο με τον οποίο νοηματοδοτούν τις καταστάσεις, η οποία τους ωθεί στην επαναξιολόγηση των παραδοχών τους.

Ανώτατος στόχος είναι να μετασχηματιστεί το ‘πλήσιμο αναφοράς’ των συμμετεχόντων, δηλαδή ολόκληρη η δομή της σκέψης τους.

Στη συζήτηση με την οποία ο Κόκκος τελειώνει την παρουσίαση της μεθόδου του γράφει:

Η *“Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσα από την Αισθητική Εμπειρία”* δεν επιδιώκει να υποκαταστήσει άλλες μεθόδους της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Ωστόσο θα μπορούσε σε ορισμένες περιπτώσεις να προσφέρει εναύσματα σκέψης και διακίνησης συναισθημάτων, που ίσως δεν μπορούν να αναδυθούν με τέτοια ένταση μέσα από άλλες εκπαιδευτικές

πρακτικές. Μπορεί επίσης να συμβάλει, πέρα από την κριτική προσέγγιση κάποιων θεμάτων, στην ανάπτυξη οριζοντίων ικανοτήτων, όπως είναι οι ικανότητες για κατανόηση πολύπλοκων ή αμφιλεγόμενων καταστάσεων, ανακάλυψη και διασύνδεση των επιμέρους στοιχείων των πληροφοριών, σύλληψη εναλλακτικών λύσεων, ενσυναίσθηση των διαφορών, αναγνώριση

Τα πρώτα βήματα (1889), του Γ. Ιακωβίδη, Πινακοθήκη Ε. Αβέρωφ, Μέτσοβο.

της πολιτισμικής ποικιλότητας, διαμόρφωση αισθητικών κριτηρίων και κατανόηση του πολιτισμικού πλούτου.

Το βιβλίο ολοκληρώνεται με παραδείγματα εφαρμογής σε διάφορες ομάδες ενηλίκων από τους συνεργάτες:

- Νατάσα Ράικου σε Φοιτήτριες Πανεπιστημίου Πατρών

- Μαρία Γιαννακοπούλου κ.ά. στο Εναλλακτικό Σχολείο Ενηλίκων ΚΕΘΕΑ στη Θεσσαλία
- Βάσω Γώγου και Απόστολος Μπάρλης στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας Λάρισσας
- Παναγιώτης Κουτροβίδης σε πρόγραμμα Εκπαίδευσης Συμβούλων Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Γυναίκα που σιδερώνει (1904), του P. Picasso, Μουσείο Guggenheim, Νέα Υόρκη.

Οι διαφορετικοί συγγραφείς κινούνται στο ίδιο μήκος κύματος και αλληλοσυμπληρώνονται. Διατηρώντας την αυτονομία τους, ενεργούν συντονισμένα καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών ομάδων εκπαιδευόμενων. Η επιλογή του κατάλληλου κάθε φορά θέματος και των

πρόσφορων για ανάλυση έργων τέχνης, σε συνδυασμό με τη μέθοδο που εφαρμόζεται, οδηγούν σε εντυπωσιακά εκπαιδευτικά αποτελέσματα και στην τεκμηρίωση της αποτελεσματικότητας της μεθόδου.

Συνοψίζοντας, πρόκειται για ένα συλλογικό τόμο που συνδυάζει θεωρητική τεκμηρίωση και παραδείγματα εφαρμογής και παρουσιάζει με σαφήνεια και ενάργεια μια ενδιαφέρουσα εκπαιδευτική προσέγγιση.

Το παρόν άρθρο βασίζεται στην εισήγηση της Χ. Αθανασάκη κατά την παρουσίαση του βιβλίου του Αλέξη Κόκκου και Συνεργατών στο Ηράκλειο την 5^η Ιουλίου 2011.

Στην εκδήλωση αυτή, ο Αλέξης Κόκκος, Καθηγητής Εκπαίδευσης Ενηλίκων στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και Πρόεδρος της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων, παρουσίασε επίσης σε μορφή εργαστηρίου παραδείγματα εφαρμογής της μεθόδου με την οποία αξιοποιείται η Τέχνη στο πλαίσιο της Εκπαίδευσης.